

تبیین اهداف تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب

علیرضا منظری توکلی

مرضیه کهنوجی

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۸/۲۳

پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۱۰/۲۰

چکیده

هدف از این پژوهش تبیین و بررسی اهداف تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب است. روش پژوهش حاضر، توصیفی - تحلیلی بوده است. بدین صورت که ابتدا اهداف موجود در بیانیه شناسایی و احصاء شدند و سپس هر یک از اهداف به فراخور ارتباط، در یکی از ساحت‌های شش‌گانه‌ی تربیت قرار داده شدند و سپس مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند. نتایج حاصل از پژوهش حاضر، نشان می‌دهد که اهداف تربیتی ساحت اجتماعی - سیاسی بسامد بسیار بالایی را به خود اختصاص داده‌اند. تبیین اهداف در این ساحت، تعهد افراد را در فعالیت‌های سیاسی - اجتماعی تقویت می‌کند و باعث نقش‌آفرینی و درنهایت کسب اعتبار بیشتر برای جامعه ایران اسلامی در جوامع بین‌المللی می‌گردد. اهداف ساحت تربیتی اعتقادی، عبادی و اخلاقی دومین بسامد را به خود اختصاص داده‌اند و این بدین معنا است که اگر تمام شرایط نقش‌آفرینی مهیا باشد ولی نسبت به اهداف ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی کوتاهی شود، نمی‌توان به هدف نهایی تربیت که همان رضوان الهی است، نائل آمد. بسامد اهداف ساحت اقتصادی و حرفه‌ای با ساحت علمی و فناوری قرابت بیشتری دارد که بیانگر ارتباط نزدیک این ساحت با یکدیگر است، چراکه پیرو تجهیز و تقویت زیرساخت‌های علمی و فناوری، ساحت اقتصادی و حرفه‌ای رونق پیدا می‌کند و کمترین بسامد مربوط به ساحت‌های زیبایی‌شناختی و هنری و زیستی - بدنی است که بیانگر این مهم است که چنانچه در یک جامعه بشری دستورالعمل‌های جامع و کافی برای تقویت و توسعه سایر ساحت‌ها وجود داشته باشد و زمینه‌های استقرار و پیاده‌سازی دستورالعمل‌ها وجود داشته باشد، خودبه‌خود ساحت‌های هنری و زیبایی‌شناختی و زیستی - بدنی توسعه می‌یابند و زمینه‌های نشاط و امیدبخشی و توجه به ظرفیت‌های انسانی محقق می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: بیانیه گام دوم انقلاب؛ تربیت؛ اهداف تربیت.

مقدمه و بیان مسئله

تربیت مفهوم بی‌پایان و بی‌کرانه‌ای است که تمامی شئون و ساحت‌های حیات انسانی را در برمی‌گیرد. تربیت نه در حصار زمان محدود می‌شود و نه در قلمرو مکان می‌گنجد. فراتر از محیط، وسیع‌تر از عالم و ژرف‌تر از رفتار بیرونی و نهان و سرشت آدمی است. فرایند تربیت در اقتصاد، مدیریت، سیاست، جنگ، صلح، هنر، ادبیات، فناوری، دانش‌های انسانی، روابط اجتماعی، رشد و تعالی درونی‌ترین ویژگی‌ها، خصلت‌های روحی و روانی انسان‌ها رخ می‌نماید و بر آینده‌های مستقیم دارد (هاشمی، ۱۳۸۸: ۳۰-۳۱). به تعبیری دیگر؛ تربیت به معنای دگرگون کردن گام به گام و پیوسته هر چیز است تا آنگاه که به انجامی که آن را سزد برسد (راغب اصفهانی، ۱۴۰۴ق: ۱۸۴).

اهداف تعلیم و تربیت یکی از عناصر مهم در هر نظام تربیتی، به‌ویژه تعلیم و تربیت اسلامی است؛ زیرا اسلام خلقت عالم را هدفمند می‌داند و هدف از آن نیز بهره‌مندی انسان است (حسینی، ۱۳۹۹: ۶۸). در متون اسلامی، اهداف موردنظر اسلام همراه با توجیه و تبیین معینی عرضه شده است که ناظر بر بایدهای حیاتی است به نحوی که تحقق این بایدهای حیاتی در گرو قبول واقعیت‌هایی است که در هستی‌شناسی و انسان‌شناسی از دیدگاه اسلام مورد پذیرش واقع شده است (ابراهیم‌زاده، ۱۳۹۲: ۲۴۲).

توجه به اهمیت مقوله‌ی اهداف در تربیت از یک سو و برخورداری انسان از بینش‌ها، گرایش‌ها و توانایی‌های مختلف از سوی دیگر باعث شده است تا هنگامی که از مقوله‌ی تربیت سخن گفته می‌شود، در واقع از قابلیت‌ها و ظرفیت‌هایی یاد می‌شود که در ابعاد مختلف جسمی و روحی انسان قرار دارند و انسان برای رسیدن به کمال مطلوب خود نیازمند است که این قابلیت‌ها را به فعلیت برساند یا تصحیح، تعدیل، تقویت و یا هدایت نماید. تعلیم و تربیت دارای حوزه‌های مختلفی است که در آن حوزه‌ها، نیازهای مشترک انسان قرار گرفته‌اند و از اصطلاح ساحت‌های تربیتی استفاده می‌شود. می‌توان این ساحت‌ها را در دسته‌بندی ساحت‌های تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی؛ اجتماعی و سیاسی؛ علمی و فناوری؛ اقتصادی و حرفه‌ای؛ زیستی و بدنی و درنهایت زیبایی‌شناختی و هنری؛ تقسیم‌بندی نمود. لذا ضروری است که بیانات و نظرات اندیشمندان و مراجعی که نسبت به اهداف تعلیم و تربیت رویکرد جامع و کاملی دارند مورد بررسی و تحلیل قرار گیرند تا بتوانند چراغ راهی برای افراد بشر باشند و این امر زمینه‌ای باشد تا با تأسی به این

اهداف در امر پویا نگه داشتن جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم، سهمیم باشیم. غنی‌ترین و جامع‌ترین سند ارزشمند حال حاضر، بیانیه‌ی گام دوم انقلاب است. چنانچه بتوانیم اهداف تربیتی بیانیه‌ی گام دوم انقلاب را در ساحت‌های شش‌گانه‌ی تربیت تبیین نماییم و در جهت معرفی و تثبیت آن تلاش کنیم، می‌توانیم ادعا کنیم که در جهت تعلیم و تربیت جامعه‌ی ایرانی و به‌ویژه نسل جوان و نوجوان گامی منطقی و معقول برداشته‌ایم و از هدر رفت انرژی‌هایی که به دلیل نداشتن نقشه‌ای جامع و کامل، ایجاد می‌شود؛ جلوگیری نموده‌ایم. آنچه این پژوهش را متمایز می‌سازد، بررسی محتوای بیانیه گام دوم انقلاب در کلیه ساحت‌های تربیتی است، از آنجاکه عناصر و مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه تربیت، معرف الزامات مشترک انسانی برای نیل به کمال هستند و این الزامات به‌طور جامع و کامل درهم‌تنیده و غیرقابل انفصال هستند، این پژوهش درصدد تبیین و معرفی اهداف تربیتی نهفته در متن بیانیه بر اساس ساحت‌های شش‌گانه تعلیم و تربیت است. یک نظام تربیتی برای آنکه بتواند در رسالت خویش موفق باشد و انسان‌هایی را تربیت کند که به سعادت برسند، بایستی در برنامه تربیت، اهداف خویش را مشخص سازد. از این رو به خاطر نقش و جایگاه والای هدف در جهت‌دهی به فعالیت‌های یک برنامه منسجم؛ بیانیه گام دوم انقلاب مورد مطالعه و تحلیل قرار گرفت تا از این طریق اهداف ساحت‌های شش‌گانه‌ی تربیت از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) تبیین و دسته‌بندی شوند.

مبانی نظری

معیار و ملاک طبقه‌بندی اهداف تربیتی در اسلام، ناظر بر خود انسان است. وقتی از دیدگاه اسلام به انسان می‌نگریم، دارای پیش‌فرض‌هایی اساسی هستیم که تعیین‌کننده‌ی نوع نگرش ما به انسان است. مانند اینکه انسان آفریده خداوند است، خلیفه خدا بر زمین بوده و از هدایت ذاتی و تکوینی (فطرت) برخوردار است. بنابراین اگر بخواهیم اهداف مندرج در متون دینی را طبقه‌بندی کنیم، باید ملاک این طبقه‌بندی را نیز از خود دین اخذ کرده و خواسته‌های خود را بر دین تحمیل نکنیم، بلکه برای مشروعیت دادن به آن باید به گزاره‌های دینی (آیات و روایات) تمسک جست. به بیان دیگر همان ملاکی که از متن دین استخراج شده است باید محور طبقه‌بندی قرار گیرد. معیار و ملاکی که اسلام در چهارچوب نگرش خود به انسان ارائه می‌دهد، حاکی از توجه به ساختار وجودی اوست. با توجه به این معیار می‌توان اهداف تربیتی در نظام اسلامی را به سه طبقه کلی

هدف غایی (نهایی)، اهداف واسطه‌ای و اهداف جزئی تقسیم کرد. هدف غایی در هر مکتبی، کمال مطلوب آدمی است و باید تمام فعالیت‌های او متأثر از آن باشد. ویژگی‌های هدف غایی از نظر اسلام که در کل به آن‌ها ماهیت خاصی بخشیده است عبارت‌اند از: همسازی با فطرت، جامعیت، برانگیزندگی، عدم محدودیت، وحدت و دستیابی به قرب الهی (اعرافی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۳). تعلیم و تربیت اسلامی تنها یک هدف غایی دارد و آن عبارت است از رضوان‌الله. رضوان‌الله، برترین و بالاترین ویژگی و درجه‌ای است که انسان می‌تواند آن را کسب کند و بالاتر از آن چیزی نیست (حسینی زاده، ۱۳۹۹: ۷۶). منظور از اهداف واسطه‌ای یک سری غایت‌های کلی هستند که برای تبدیل شدن به رفتارهای جزئی باید مشخص تر شوند. این اهداف نسبت به هدف نهایی، وسعت و محدوده کمتری دارند و حد واسطه بین هدف نهایی و اهداف رفتاری و جزئی هستند (اعرافی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۵). صحت، قوت و نظافت (شأن جسمی)، تفکر و تعقل (شأن فکری)، تزکیه و تهذیب (شأن اخلاقی)، اقامه قسط (شأن اقتصادی)، تعاون (شأن اجتماعی)، استقلال و عزت جامعه‌ی اسلامی (شأن سیاسی) جزو اهداف واسطه‌ای تربیت می‌باشند (باقری، ۱۳۹۳: ۱: ۷۵). هدف‌های واسطه‌ای مسیر حرکت انسان را تا حدی مشخص تر و روشن تر می‌کنند و مجموعه‌ای را تشکیل می‌دهند که از به هم پیوستن آن‌ها پیکره‌ی هدف نهایی ساخته می‌شود.

انسان برای رسیدن به هدف نهایی زندگی نیازمند دستور و راهکار است و آن نوع تربیتی می‌تواند در تأمین این زیرساخت مهم باشد که همه‌جانبه و کامل بوده و تمام ابعاد وجودی وی را مدنظر قرار دهد. اینکه بعضی جوامع و یا برخی افراد تعبیرشان از تربیت فقط رشد در زمینه‌ی اخلاقی و یا زمینه‌ی عقلانی و یا... می‌باشد، در اشتباه هستند؛ چراکه یا با تربیت و ابعاد آن آشنا نیستند و یا اینکه آگاهانه فقط قصد رشد در یک یا دو بعد را دارند. لذا برای خروج از این اشتباه‌ها لازم است دستورالعمل جامع و همه‌جانبه‌ای در اختیار داشت. در چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی بیانیه‌ای توسط مقام معظم رهبری صادر گردید که ضمن تبیین دستاوردهای شگرف چهار دهه‌ی انقلاب، توصیه‌هایی را به منظور «جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی بزرگ» ارائه فرمودند. از آنجایی که خطاب این بیانیه ملت ایران و به‌ویژه جوانان است؛ باید محققان و متخصصان در راستای تحلیل، تبیین و ارائه مباحث تخصصی موجود در این سند اقدام نمایند. از جمله موضوعات ارزشمند و درخور اهمیت در این بیانیه، تبیین اهداف تربیتی در ساحت‌های شش‌گانه تربیت است.

ساحت‌های شش‌گانه‌ی تربیت

بر اساس مبانی وجودی انسان، ابعاد و ساحت‌های تربیتی شش‌گانه‌ای برای انسان معرفی شده‌اند که هر یک دارای اهداف خاصی هستند:

الف- ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی:

به‌طور کلی دو گونه تربیت دینی قابل تصور است: نخست تربیتی که چهارچوب بنیادی و اصول آن بر اساس دین و آموزه‌های دینی باشد. این شکل از تربیت دینی در مقابل تربیت سکولار قرار دارد و همه‌ی ابعاد یک نظام را بر اساس مبانی معیارهای دینی شامل می‌شود. دوم، بخش خاصی از تربیت که برای تقویت روند دین‌داری و دین‌ورزی متریان صورت می‌پذیرد. در این شکل از تربیت، اعتقادات و مناسک دینی خاصی مورد توجه قرار می‌گیرند و متربی برای رسیدن به ایمان و باور و عمل به آن‌ها تربیت می‌شود (البته مطابق قانون اساسی کشور ما، اقلیت‌های دینی و مذهبی رسمی در تعلیم دین و مذهب خود به فرزندانشان آزادند). به همین دلیل و برای تمایز این دو شکل از تربیت دینی، نوع اخیر را تربیت ساحت اعتقادی و عبادی نام نهاده‌ایم و به سبب نزدیکی و خویشاوندی اخلاق و دین، در مجموع ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی نام‌گذاری شد (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۲۹۹). از جمله اهداف ساحت تربیتی اعتقادی، عبادی و اخلاقی می‌توان به: تقویت ایمان و اعتقاد به مبانی اسلامی از طریق تبیین و تعلیم اصول و معارف و احکام دین مبین اسلام، پرورش و تقویت روحیه تعقل و تفکر و عبودیت در برابر خدا و الزام عملی به احکام اسلامی، تزکیه و تهذیب نفس و رشد فضایل و مکارم اخلاقی بر اساس ایمان به خدا و تقوا و ... (ابراهیم‌زاده، ۱۳۹۲: ۲۴۳) اشاره کرد.

ب- ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی:

ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی، بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی ناظر به کسب شایستگی‌هایی است که متریان را قادر می‌سازد تا شهروندانی فعال و آگاه باشند و در فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی مشارکت کنند (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۳۰۲). از جمله اهداف ساحت تربیت اجتماعی - سیاسی می‌توان به: پرورش روحیه پاسداری از قداست و استواری بنیان و روابط خانواده بر پایه‌ی حقوق و اخلاق اسلامی، پرورش روحیه تحقق بخشیدن به قسط و عدل اجتماعی و

اقتصادی و پاسداری از آن، پرورش روحیه‌ی برادری و تعاون و همبستگی فرهنگی اسلامی، ملی و تقویت و تحکیم آن و ... (ابراهیم‌زاده، ۱۳۹۲: ۲۴۴) اشاره نمود.

ج- ساحت تربیت علمی و فناوری:

ساحت تربیت علمی و فناوری، بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که ناظر به کسب شایستگی‌هایی (صفات و توانمندی‌ها و مهارت‌ها) است که متریان را در شناخت و بهره‌گیری و توسعه‌ی نتایج تجارب متراکم بشری در عرصه‌ی علم و فناوری یاری کند تا بر اساس آن متریان قادر شوند، با عنایت به تغییرات و تحولات آینده، نسبت به جهان هستی (نگاه آیه‌ای به هستی) و استفاده و تصرف مسئولانه در طبیعت (نگاه ابزار)، بینشی ارزش‌مدار کسب کنند. ترکیب نگاه آیه‌ای و ابزاری به تصرف و بهره‌گیری مسئولانه از طبیعت منجر خواهد شد که می‌تواند به یک راهبرد اساسی در نگاه انسان به طبیعت و حفظ و مراقبت از آن بینجامد. لذا این ساحت از تربیت ناظر به رشد توانمندی افراد جامعه در راستای فهم و درک دانش‌های پایه و عمومی، کسب مهارت دانش‌افزایی، به‌کارگیری شیوه‌ی تفکر علمی و منطقی، توان تفکر انتقادی، آمادگی جهت بروز خلاقیت و نوآوری و نیز ناظر به کسب دانش، پیش و تفکر فناورانه برای بهبود کیفیت زندگی است (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۳۱۱). از جمله اهداف ساحت تربیت علمی و فناوری می‌توان به: تقویت روح مطالعه، بررسی، تحقیق و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فرهنگی، فنی و غیره با اتکا به فلسفه آفرینش، شناخت اسرار جهان آفرینش و قوانین طبیعت به‌مثابه آیات الهی، به‌منظور پیشبرد دانش و استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری، تأمین وسایل و امکانات آموزش برای تمام افراد واجد تعلیم و محو بی‌سوادی و ... (ابراهیم‌زاده، ۱۳۹۲: ۲۴۵) اشاره نمود.

د- ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای:

ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای، بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که ناظر به یکی از ابعاد مهم زندگی آدمی یعنی بُعد اقتصادی و معیشتی انسان‌هاست. این ساحت ناظر به رشد توانایی‌های متریان در تدبیر امر معاش و تلاش اقتصادی و حرفه‌ای است (اموری نظیر درک و فهم مسائل اقتصادی، درک و مهارت حرفه‌ای، التزام به اخلاق حرفه‌ای، توان کارآفرینی، پرهیز از بطالت و بیکاری، رعایت بهره‌وری، تلاش جهت حفظ و توسعه‌ی ثروت، اهتمام به بسط عدالت اقتصادی، مراعات قوانین کسب‌وکار و احکام معاملات و التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط

اقتصادی) (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۳۰۹). توسعه اقتصادی هدفی آرمانی برای غالب کشورهای است. همه کشورهای عقب مانده تمایل دارند بر ظرفیت و توان مادی و معنوی کشور خود بیفزایند و در پناه تکامل ظرفیت‌ها و توانایی‌ها، اقتصادی قدرتمند داشته باشند. داشتن انسان‌هایی سالم، متخصص، مدبر و تلاشگر به همراه طیف گسترده‌ای از صنایع زیربنایی، راه‌های ارتباطی و مراسلاتی پیشرفته، امکانات بهداشتی و آموزشی نوین هم سطح با جهان صنعتی و نظایر آن، هدفی مطلوب برای کشورهای در حال توسعه است (متوسلی، ۱۳۹۲: ۹). از جمله اهداف ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای می‌توان به: تربیت روحیه احترام به کار و کوشش در جهت عمران و آبادی زمین و استخراج معادن و حفظ و گسترش منابع به عنوان یک عبادت و یک وظیفه‌ی اجتماعی، هدایت افراد در جهت کشف استعدادهای درونی خود و آشنایی با مشاغل و حرف و فنون مورد نیاز و امکانات موجود در جامعه و انتخاب آزادانه‌ی یکی از آن‌ها، پرورش افراد جهت آشنایی و کسب مهارت‌های لازم در زمینه‌ی حرف و فنون و مشاغل و تربیت آنان به منظور استقلال اقتصادی و پرهیز از اتکال غیر مشروع به دیگران و ... (شریعتمداری، ۱۳۷۶: ۱۹۰) اشاره نمود.

ه- ساحت تربیت زیستی و بدنی:

ساحت تربیت زیستی و بدنی، بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که ناظر به حفظ و ارتقای سلامت و رعایت بهداشت جسمی و روانی متربیان در قبال خود و دیگران، تقویت قوای جسمی و روانی، مبارزه با عوامل ضعف و بیماری، حفاظت از محیط زیست و احترام به طبیعت است (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۳۰۵). از جمله اهداف ساحت تربیت زیستی و بدنی می‌توان به: درک ویژگی‌های زیستی خود و پاسخگویی مسئولانه به نیازهای جسمی و روانی خویش، تلاش پیوسته جهت حفظ و ارتقای سلامتی و بهداشت جسمی و روانی خویش و دیگران، تلاش فردی و جمعی برای حفظ و ارتقای سلامت و ایمنی افراد جامعه، کوشش مداوم فردی و جمعی برای حفاظت از محیط زیست و احترام به طبیعت بر اساس نظام معیار اسلامی (محمدی پویا و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۰) اشاره نمود.

و- ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری:

ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری، بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که ناظر

به رشد قوه‌ی خیال و پرورش عواطف، احساسات و ذوق زیبایی‌شناختی متربیان (توان درک موضوعات و افعال دارای زیبایی مادی یا معنوی، توان خلق آثار هنری و قدردانی از آثار و ارزش‌های هنری) است (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۳۰۷). از جمله اهداف ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری می‌توان به: درک معنای پدیده‌ها و هدف و رویدادهای طبیعت و هستی، رمزگشایی و رمزگردانی از پدیده‌های آشکار و پنهان طبیعت و هستی، درک زیبایی‌های جهان، زیباسازی محیط و ... (محمدی پویا و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۰) اشاره نمود.

بیانیه گام دوم انقلاب

در چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی بیانیه‌ای توسط مقام معظم رهبری صادر گردید. این بیانیه در دو بخش مجزا، بیان شده است. در بخش اول برکات انقلاب اسلامی بیان شده و در بخش دوم با نگاهی امیدوارانه و مسرت‌بخش، توصیه‌های هفتگانه‌ای به منظور حفظ کیان انقلاب اسلامی ذکر شده‌اند.

سرفصل‌های این بیانیه به شرح زیر می‌باشند:

- ۱- ورود انقلاب اسلامی به دومین مرحله خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی؛
- ۲- پیروزی انقلاب اسلامی، آغازگری عصر جدید عالم؛ ۳- شعارهای جهانی، فطری، درخشان و همیشه زنده انقلاب اسلامی؛ ۴- دفاع ابدی از نظریه‌ی نظام انقلابی؛ ۵- جمهوری اسلامی و فاصله‌ی میان بایدها و واقعیت‌ها؛ ۶- انقلاب اسلامی مایه‌ی سربلندی ایران و ایرانی؛ ۷- برای برداشتن گام‌های استوار در آینده، باید گذشته را درست شناخت؛ ۸- آغاز انقلاب و نظام اسلامی از نقطه صفر؛ ۹- تقابل دوگانه‌ی جدید «اسلام و استکبار» پدیده‌ی برجسته‌ی جهان معاصر؛ ۱۰- مدیریت جهادی و اعتقاد به اصل ما می‌توانیم، عامل عزت و پیشرفت ایران در همه‌ی عرصه‌ها؛ ۱۱- برکات بزرگ انقلاب اسلامی (۱۱-۱- ثبات و امنیت و حفظ تمامیت ارضی ایران؛ ۱۱-۲- موتور پیشران کشور در عرصه‌ی علم و فناوری و ایجاد زیرساخت‌های حیاتی و اقتصادی و عمرانی؛ ۱۱-۳- به اوج رسانیدن مشارکت مردمی و مسابقه‌ی خدمت‌رسانی؛ ۱۱-۴- ارتقاء شگفت‌آور پیش سیاسی آحاد مردم؛ ۱۱-۵- سنگین کردن کفه‌ی عدالت در تقسیم امکانات عمومی کشور؛ ۱۱-۶- افزایش چشمگیر معنویت و اخلاق در فضای عمومی جامعه؛ ۱۱-۷- ایستادگی روزافزون در برابر قلدران و زورگویان و مستکبران جهان)؛ ۱۲- انقلاب

چهل ساله و گام بزرگ دوم؛ ۱۳- اقتدار انقلاب اسلامی و تغییر چالش‌ها و شکست مستکبران؛ ۱۴- جوانان، محور تحقق نظام پیشرفته‌ی اسلامی؛ ۱۵- نیروی انسانی مستعد و کارآمد با زیربنای عمیق و اصیل ایمانی و دینی، مهم‌ترین ظرفیت امیدبخش کشور؛ ۱۶- فهرست طولانی فرصت‌های مادی کشور؛ ۱۷- گام دوم سرفصل‌ها و توصیه‌های اساسی در پرتو امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده، ۱۸- توصیه‌ها؛ (۱۸-۱- علم و پژوهش؛ ۱۸-۲- معنویت و اخلاق؛ ۱۸-۳- اقتصاد؛ ۱۸-۴- عدالت و مبارزه با فساد؛ ۱۸-۵- استقلال و آزادی؛ ۱۸-۶- عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن؛ ۱۸-۷- سبک زندگی)

پیشینه پژوهش

در رابطه با محتوای بیانیه‌ی گام دوم انقلاب تحقیقاتی انجام شده است که در ادامه به مرتبط‌ترین آن‌ها با موضوع مورد پژوهش اشاره می‌شود:

محمدی پویا و ترکاشوند (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «تربیت زمینه‌ساز تمدن نوین اسلامی با تأکید بر اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)» چنین نتیجه گرفتند که؛ مؤلفه‌های احصاء شده‌ی تحقق تمدن نوین اسلامی از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) عبارت‌اند از: معنویت، علم‌گرایی، اخلاق، عقلانیت، عدالت، وحدت‌گرایی، پیشرفت، مجاهدت مداوم و پویایی فرهنگ. ملکوت (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «جایگاه جامعه اسلامی در بیانیه گام دوم انقلاب و نقش ناجا در تحقق آن» چنین نتیجه گرفت که؛ در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، امنیت مهم‌ترین نیاز کشور و همه جوامع بشری بوده و نیروی انتظامی مهم‌ترین تولیدکننده اقتدار و امنیت ملی است. از سوی دیگر، نیروی انتظامی، وظایف جداگانه‌ای در نظام اسلامی دارد که به قوام و دوام جامعه اسلامی و تحقق آرمان‌های آن کمک می‌کند که از جمله آن‌ها می‌توان به مقابله با تهدیدات داخلی و خارجی، استقرار نظم و قانون، امر به معروف و نهی از منکر، تحقق جامعه اسلامی الگو و کشور الگو اشاره کرد.

خدابخشی هفشجانی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «تأثیر گام دوم انقلاب در حوزه معنویت و اخلاق بر کیفیت زندگی کاری کارکنان» چنین نتیجه گرفت که بیانیه گام دوم انقلاب در حوزه معنویت و اخلاق بر کیفیت زندگی کاری کارکنان تأثیر معنی‌داری دارد.

امینی سابق و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «تبیین نظریه مسئولیت اجتماعی جوانان در

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی با تأکید بر حکمرانی خوب» چنین نتیجه گرفتند که مسئولیت اجتماعی جوانان در پنج بعد (اقتصادی، اجتماعی - سیاسی، قانونی، معنوی - اخلاقی و نوع دوستی) و حکمرانی خوب در پنج بعد (مشارکت اقتصادی، استقلال و آزادی، عدالت خواهی و مبارزه با فساد، حاکمیت قانون و کار آیی و اثربخشی دولت) قرار دارد.

محمودی و زعفرانی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «شناخت کلیدواژه‌های امنیتی بیانیه گام دوم و تطبیق آن با واژگان معادل قرآنی و حدیثی» چنین نتیجه گرفتند که بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی را می‌توان راه آینده نظام اسلامی دانست. از جمله مقوله‌های ذکر شده مهم در این بیانیه می‌توان به کلیدواژه‌هایی مانند استبداد، استقلال و آزادی، اقتدار، قدرت، ایستادگی و تسلیم‌ناپذیری، امنیت، بازرسی و نظارت، دفاع، جهاد و ... اشاره نمود.

پور عباسی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «تبیین جایگاه بیانیه گام دوم انقلاب در اسناد سیاستی جمهوری اسلامی ایران و الگوی پیاده‌سازی مفاهیم آن در نظام آموزش عالی سلامت» چنین نتیجه گرفتند که این بیانیه در زمره اصول سیاستی کشور طبقه‌بندی می‌شود. با توجه به مسیری که این بیانیه به‌عنوان اصل سیاستی، برای ۴۰ سال آتی پیش روی نهادهای کشور قرار داده، لازم است اسناد سیاستی و قوانین جاری و جدید کشور منطبق بر این اصل تدوین و بازنگری شود.

آقا محمدی (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان «تربیت اسلامی در نظام تعلیم و تربیت: ضرورت تبیین مبانی، اهداف و شاخص‌ها» چنین نتیجه گرفته است که اگر افراد جامعه، زندگی خود را بر مدار دین و خداواری قرار دهند، سلامت و سعادت جامعه در همه ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی؛ تضمین می‌شود. ضمانت اجرا و تحقق این هدف مهم، مشروط به برنامه‌ها و روش‌ها و به‌طور کلی، نظام تعلیم و تربیت دینی جوامع است.

همان‌گونه که ملاحظه شد، پژوهش‌هایی در خصوص محتوای بیانیه گام دوم انقلاب انجام شده است و هر یک از آن‌ها به تبیین متن بیانیه در حوزه‌های متعدد و از جمله ساحت‌های شش‌گانه تعلیم و تربیت پرداخته‌اند (به‌طور مثال نتایج پژوهش خدابخشی هفشجانی (۱۳۹۹) اشاره به ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی دارد).

روش پژوهش

تحقیق حاضر با رویکرد کیفی انجام شده است. روش پژوهش حاضر، توصیفی - تحلیلی بوده است که طی آن متن بیانیه گام دوم انقلاب و همچنین مستندات مرتبط با ساحت‌های شش‌گانه‌ی تربیت مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است. به این صورت که ابتدا اهداف موجود در بیانیه شناسایی و احصاء شدند و سپس هر یک از اهداف به فراخور موضوع، در یکی از ساحت‌های شش‌گانه‌ی تربیت قرار داده شدند و سپس مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند.

سؤالات این تحقیق عبارت‌اند از:

۱. اهداف ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب چگونه تبیین شده است؟
۲. اهداف ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب چگونه تبیین شده‌اند؟
۳. اهداف ساحت تربیت علمی و فناوری در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب چگونه تبیین شده‌اند؟
۴. اهداف ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب چگونه تبیین شده‌اند؟
۵. اهداف ساحت تربیت زیستی و بدنی در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب چگونه تبیین شده‌اند؟
۶. اهداف ساحت تربیت زیبایی‌شناختی هنری در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب چگونه تبیین شده‌اند؟

یافته‌ها

در پاسخ به سؤال اول پژوهش «اهداف ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب چگونه تبیین شده است؟» به مواردی مانند توجه به جهانی بودن اخلاق و معنویت و همچنین اهمیت توجه به فطرت بشری اشاره شده است. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) ضمن توصیه و تأکید بر تحقق هدف والایی چون خودسازی و انعطاف‌پذیری جهت تصحیح خطاها و مجهز شدن به صداقت و اقتدار؛ خواستار فراهم نمودن زمینه‌های ظهور و دگرگون شدن فضای حاکم بر جامعه به سود دین و اخلاق؛ شدند. رهبر عالی‌قدر اسلام، یکی دیگر از اهداف این

ساحت را تربیت انسان‌هایی مؤمن، جهادگر و منیع الطبع جهت مبارزه با فساد ذکر نموده‌اند و زیرساخت لازم برای تحقق این امر را نهادینه کردن اخلاق و معنویت و مبارزه با کانون‌های ضد معنویت و ضد اخلاقی و اجرای برنامه‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت در خصوص مسائل اخلاقی و معنوی به کمک سلاح‌های دعا، ذکر و پرهیز از لقمه‌ی حرام، دانسته‌اند.

در پاسخ به سؤال دوم پژوهش «اهداف ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب چگونه تبیین شده‌اند؟» چنین نتیجه گرفته شد که؛ ایشان ضمن توجه به مقوله‌ی خانواده؛ به مبارزه با تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران، اشاره نموده‌اند و از اهداف مهم ساحت تربیتی اجتماعی به: سرآمد بودن در حوزه گسترش خدمات اجتماعی با حضور جوانان فعال و مسئولیت‌پذیر جهت خدمت‌رسانی به مردم شهرها و به‌ویژه مناطق دوردست و روستاها و تقویت فعالیت‌های نیکوکارانه در حوادث طبیعی اشاره نمودند و در بعد سیاسی نیز با تأکید بر ایجاد تمدن نوین اسلامی بر پایه‌ی حکومت مردمی و مردم‌سالاری از جمله اهداف مهم ساحت سیاسی را مجهز نمودن افراد به سلاح‌هایی چون وفای به عهد، صیانت از کرامت انقلاب، انعطاف‌پذیر بودن و آمادگی جهت تصحیح خطاهای خویش، نقدپذیر بودن، دارا بودن روحیه صلح‌طلبی، ایستادگی در برابر زورگویان و گردنکشان و تاب‌آوری در مقابل خصومت و توطئه برشمرده‌اند که تحقق این اهداف را در تکیه بر قدرت ایمان، مشارکت در انتخابات، ارتقاء بینش سیاسی، حفظ ارزش‌های انقلابی و ملی و هراس نداشتن از تهدیدهای پوچ آمریکا؛ می‌دانند. در سایه این تحقق اهداف می‌توان به مرحله‌ی شکست سیاست‌های آمریکا در منطقه‌ی غرب آسیا، حفظ و تقویت عزت ملی و تأثیرگذار بودن در منطقه با منطق قوی و جلوگیری از سلطه‌ی دوباره قلدوران جهانی بر کشور رسید و به درجه‌ی حفظ ثبات و امنیت کشور و تمامیت ارضی و استقرار عدالت نائل آمد.

در پاسخ به سؤال سوم پژوهش «اهداف ساحت تربیت علمی و فناوری در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب چگونه تبیین شده‌اند؟» چنین نتیجه‌گیری می‌شود که مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با توجه به تبیین ارزش علم و جهانی بودن عزت عقلانیت، افراد را به کسب علم با استعانت از تجارب خود و یا تجارب دیگران، جهت نیل به رتبه‌های بالا در دانش و فناوری‌های نوین از قبیل دانش هسته‌ای، سلول‌های بنیادی و نانو و هوافضا دعوت می‌کند، چراکه دانش را به‌عنوان یکی از آشکارترین وسایل عزت و قدرت یک کشور معرفی نموده‌اند و از برکات آن دستیابی به ثروت،

نفوذ و قدرت و ناکام سازی دشمن بدخواه و کینه توز در مسیر جهاد علمی می‌دانند. یکی دیگر از اهداف بزرگ ساحت تربیت علمی و فناوری، شکرگزاری از خداوند بزرگ به شکرانه‌ی دستیابی به رکوردهای علمی بالا است.

در پاسخ به سؤال چهارم پژوهش «اهداف ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب چگونه تبیین شده‌اند؟»؛ چنین نتیجه گرفته شده است که مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در بعد تربیت حرفه‌ای به اهدافی مثل تربیت نیروی انسانی متعهد و کارآمد با زیربنای عمیق و اصیل ایمانی اشاره نموده‌اند چراکه با داشتن نیروهای متعهد و متدین، می‌توان به توسعه‌ی ساختار اقتصادی که بر پایه توسعه راه‌سازی، خانه‌سازی، ایجاد مراکز صنعتی و اصلاح امور کشاورزی، رساندن برق و آب و ... به دورترین مناطق کشور، رسید. از جمله اهداف ساحت اقتصادی، اتکا بر توانایی‌های داخلی و پیشرفت در صنعت و تمرکز بر بهره‌برداری از دستاوردهای گذشته و ظرفیت‌های استفاده نشده، جهت دستیابی به اقتصاد بزرگ و متنوع و ارتقای کشور در بخش تولید و اقتصاد ملی، همگام با تولید انبوه و باکیفیت و مصرف به اندازه و به‌دوراز اسراف؛ در راستای بی‌نیاز کردن کشور با فعال کردن و بهره‌گیری از فرصت‌های مادی کشور و اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است که ایشان مسئولان را در جهت رفع محرومیت‌ها و رفع شکاف‌های طبقاتی و مبارزه و پیشگیری از تشکیل نطفه فساد دعوت می‌نمایند.

در پاسخ به سؤال پنجم پژوهش «اهداف ساحت تربیت زیستی و بدنی در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب چگونه تبیین شده‌اند؟»؛ چنین نتیجه‌گیری می‌شود که ایشان ضمن اشاره به این نکته که ایران دارای رتبه اول جهان از نظر ظرفیت‌های استفاده نشده‌ی طبیعی و انسانی است، یکی از اهداف مهم این ساحت را دعوت افراد به استفاده از این ظرفیت‌ها بر شمرده‌اند چراکه انسان به‌عنوان اشرف مخلوقات باید نسبت به استفاده صحیح از طبیعت و نعمت‌های خدادادی کوشا باشد تا بتواند آن‌ها را در جهت اهداف والاتر از جمله؛ خدمت به خلق و رفع معضل بیکاری و رفع وابستگی به اجانب، به کار گیرد.

در پاسخ به سؤال ششم پژوهش «اهداف ساحت تربیت زیبایی‌شناختی هنری در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب چگونه تبیین شده‌اند؟» مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بایبانی لطیف و پدراانه، جوانان را به داشتن امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده را توصیه نموده‌اند و آن‌ها را از ناامیدی بی‌جا و ترس کاذب بر حذر داشته‌اند چراکه در پرتو امید و نگاه خوش‌بینانه، افراد می‌توانند بانگیزه و پشتکار از

انقلاب حراست نمایند و برای حماسه آفرینی گام بردارند. ایشان در کنار بیان هدف والای امید داشتن؛ هدف ارزشمند دیگری که نشانی از همراه بودن و همگام بودن اقتدار و محبت است را با عنوان «قدرتمند بودن در کنار مهربانی و گذشت» سفارش نموده‌اند.

همان گونه که می‌دانیم، یکی از ابزارهای رشد، موفقیت و توسعه به‌خصوص در حوزه‌های مدیریتی، توأم بودن قاطعیت با همدلی و مهربانی است. قاطعیت و قدرتمند بودن به‌منزله‌ی توانایی دیدن واقعیات و اقدام مقتضی و همدلی و مهربانی نیز به معنای توانایی درک متقابل مخاطبان است، که دوروی یک سکه می‌باشند و پایه و اساس رشد و پیشرفت هر سازمان و زیرمجموعه‌اش بر پاشنه‌ی به کار بردن این مهارت‌های ظریف و لطیف به‌طور هم‌زمان است (کهنوجی، ۱۳۹۶: ۱۵۴).

یافته‌های مربوط به هر یک از ساحت‌های شش‌گانه‌ی تربیت در جدول زیر بیان شده‌اند:

جدول ۱. تبیین اهداف تربیت بر اساس ساحت‌های شش‌گانه‌ی تربیت در بیانیه گام دوم انقلاب

ردیف	ساحت‌های تربیت	مصادیق (بر اساس شماره سرفصل در بیانیه)
۱	اعتقادی، عبادی و اخلاقی	خودسازی (۱)
		مطرح کردن دین و دنیا در کنار هم (۲)
		توجه به فطرت بشری (۳)
		جهانی بودن اخلاق و معنویت (۳)
		انعطاف‌پذیری و آمادگی جهت تصحیح خطاهای خویش (۴)
		مجهز شدن به صداقت، صراحت و اقتدار (۶)
		آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (۷)
		افزایش عیار معنویت و اخلاق در فضای عمومی جامعه (۱۱-۶)
		دگرگون شدن فضای حاکم به سود دین و اخلاق (۱۱-۶)
		مجاهدت جوانان در میدان‌های سخت دفاع مقدس با دعا، ذکر و روحیه‌ی برادری و ایثار (۱۱-۶)
		صبر و تحمل در برابر از دست دادن عزیزان در جبهه‌ها (۱۱-۶)
رونق مساجد و فضاهای دینی، رونق نماز، حج، روزه‌داری، پیاده‌روی، انقاقات، صدقات واجب و ... (۱۱-۶)		

ردیف	ساحت‌های تربیت	مصادیق (بر اساس شماره سرفصل در بیانیه)
۱	اعتقادی، عبادی و اخلاقی	جهت دهنده‌گی به همه‌ی حرکت‌ها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی با ابزار معنویت و اخلاق (۲-۱۸)
		نهادینه کردن اخلاق و معنویت با منش و رفتار اخلاقی و معنوی و فراهم کردن زمینه برای رواج و تنظیم آن در جامعه (۲-۱۸)
		داشتن منش و رفتار اخلاقی و معنوی (۲-۱۸)
		مبارزه با کانون‌های ضد معنویت و اخلاق به شیوه معقول (۲-۱۸)
		اجرای برنامه‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت جامع در حوزه معنویت و اخلاق (۲-۱۸)
		بر حذر بودن از شیطان حرص و گریزان بودن از لقمه‌ی حرام (۴-۱۸)
		تربیت انسان‌هایی با ایمان، جهادگر و منبع الطبع با دستانی پاک و دل‌هایی نورانی جهت مبارزه با فساد (۴-۱۸)
۲	اجتماعی و سیاسی	خیانت نکردن به آرمان‌ها (وفای به عهد) (۱)
		جامعه پردازی و تمدن سازی (۱)
		صیانت از کرامت انقلاب و اصالت شعارهایش (۱)
		جهانی بودن آزادی، استقلال، عدالت... و برابری یا برادری (۳)
		انعطاف پذیری انقلاب و آمادگی جهت تصحیح خطاهای خویش (۴)
		نقدپذیر بودن (۴)
		سازگاری بین جوش انقلابی و نظم سیاسی و اجتماعی (۴)
		استقرار عدالت (۵-۱۱)
		دفاع از خود پس از حمله‌ی دشمن (۶)
		دارا بودن روحیه صلح طلبی و عدم آغازگری جنگ (۶)
		ایستادگی در برابر زورگویان و گردنکشان (۶)
		ایجاد تمدن نوین اسلامی (۷)
		پیشرفت انقلاب با هدایت الهی، قلب نورانی و اندیشه‌ی بزرگ امام خمینی (۸)
		تاب‌آوری در مقابل خصومت و شقاوت و توطئه با قدرت ایمان و انگیزه‌ی ملت و رهبری آسمانی (۹)
ایجاد حکومت مردمی و مردم‌سالاری (۱۱)		
حفظ ثبات و امنیت کشور و تمامیت ارضی (۱-۱۱)		

ردیف	ساحت‌های تربیت	مصادیق (بر اساس شماره سرفصل در بیانیه)
۲	اجتماعی و سیاسی	مشارکت مردم در انتخابات، مقابله با فتنه‌های داخلی، حضور در صحنه‌های ملی و استکبارستیزی (۱۱-۳)
		کمک‌رسانی مردم، فعالیت‌های نیکوکارانه، خدمت‌رسانی در حوادث طبیعی و کمبودهای اجتماعی (۱۱-۳)
		ارتقاء بینش سیاسی آحاد مردم و توسعه‌ی نگاه آنان به مسائل بین‌المللی (۱۱-۴)
		جاری شدن تحلیل سیاسی و فهم مسائل بین‌المللی در بین مردم (۱۱-۴)
		خدمات‌رسانی به مردم شهرها به‌ویژه مناطق دوردست و روستاها (۱۱-۵)
		ایستادگی در برابر قلدران و زورگویان و مستکبران (۱۱-۷)
		تسلیم‌ناپذیری و صیانت و پاسداری از انقلاب در مقابل دولت‌های مستکبر (۱۱-۷)
		جلوگیری از سلطه‌ی دوباره قلدران جهانی بر کشور (۱۱-۷)
		سرآمد بودن در گسترش خدمات اجتماعی (۱۲)
		سرآمد بودن در جمعیت جوان فعال (۱۲)
		تأثیرگذار بودن در منطقه و دارای منطق قوی در مسائل جهانی (۱۲)
		حضور ایران مقتدر در مرزهای رژیم صهیونیستی و برچیدن بساط نفوذ نامشروع آمریکا (۱۳)
		مسئولیت‌پذیر نمودن جوانان (۱۴)
		فریضه بودن اجرای عدالت همه‌جا و همه‌وقت و بر عهده‌ی همه به‌ویژه حاکمان و قدرتمندان (۱۸-۴)
		حفظ آزادی در تقابل با اخلاق، قانون، ارزش‌های الهی و حقوق عمومی (۱۸-۵)
		حفظ و تقویت عزت ملی، روابط خارجی و مرزبندی با دشمن (۱۸-۶)
		تحریک جدید نهضت بیداری اسلامی بر اساس الگوی مقاومت در برابر سلطه‌ی آمریکا و صهیونیسم (۱۸-۶)
شکست سیاست‌های آمریکا در منطقه‌ی غرب آسیا و زمین‌گیر شدن همکاران خائن آن‌ها در منطقه، گسترش حضور قدرتمندانه‌ی سیاسی جمهوری اسلامی در غرب آسیا و بازتاب وسیع آن در سراسر جهان (۱۸-۶)		
حفظ مرزبندی دولت جمهوری اسلامی با آمریکای جنایتکار و تعدادی از دولت‌های اروپایی (۱۸-۶)		
حفظ ارزش‌های انقلابی و ملی (۱۸-۶)		

ردیف	ساحت‌های تربیت	مصادیق (بر اساس شماره سرفصل در بیانیه)
۲	اجتماعی و سیاسی	نهراسیدن از تهدیدهای بوج آمریکایی‌ها (۶-۱۸) مبارزه با تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران (۷-۱۸)
	علمی و فناوری	جهانی بودن عزت عقلا نیت (۳) آگاه شدن به نادانسته‌ها با تجربه خود یا با استفاده از تجربیات دیگران (۷) درس گرفتن از تجارب (۷) مراقبت از رهنمان فکر، عقیده و آگاهی (۷) پیشرفت در علم و فناوری به جای پیشرفت در ترجمه (۲-۱۱) رکورددار بودن در پیشرفتهای علمی (۱۲) رکورددار بودن در رسیدن به رتبه‌های بالا در دانش‌ها و فناوری‌های مهم از قبیل هسته‌ای و سلول‌های بنیادی و نانو و هوافضا (۱۲) سپاسگزاری از خداوند به واسطه نعمت بزرگ دستیابی به رکوردهای علمی بالا (۱-۱۸) توجه به دانش به‌عنوان آشکارترین وسیله‌ی عزت و قدرت یک کشور (۱-۱۸) دستیابی به برکات دانش (ثروت، نفوذ و قدرت) (۱-۱۸) اصرار در جوشاندن چشمه‌های دانش در بین کشور (۱-۱۸) ناکام‌سازی دشمن بدخواه و کینه‌توز در مسیر جهاد علمی (۱-۱۸) دستیابی به قله‌های دانش (۱-۱۸) در پیش گرفتن راه علمی با احساس مسئولیت بیشتر، همچون یک جهاد (۱-۱۸)
۴	اقتصادی و حرفه‌ای	اتکا به توانایی داخلی (۱۱) پیشرفت در صنعت (۲-۱۱) توسعه راه‌سازی، خانه‌سازی، ایجاد مراکز صنعتی و اصلاح امور کشاورزی، رساندن برق و آب... به دورترین مناطق کشور (۵-۱۱) تربیت نیروی انسانی متعهد و کارآمد با زیربنای عمیق و اصیل ایمانی (۱۵) حاصلخیزی زمین با محصولات متنوع کشاورزی و باغی (۱۶) دستیابی به اقتصاد بزرگ و متنوع (۱۶) ثروتمند کردن، بی‌نیاز کردن و اعتماد به نفس پیدا کردن کشور با فعال کردن و بهره‌گیری از فرصت‌های مادی کشور (۱۶) ارتقاء کشور در بخش تولید و اقتصاد ملی (۱۶) تمرکز بر بهره‌برداری از دستاوردهای گذشته و ظرفیت‌های استفاده‌نشده (۱۶)

ردیف	ساحت‌های تربیت	مصادیق (بر اساس شماره سرفصل در بیانیه)
۴	اقتصادی و حرفه‌ای	دستیابی به اقتصاد قوی؛ نقطه قوت و عامل مهم سلطه ناپذیری و نفوذناپذیری کشور. (۳-۱۸)
		تأکید بر تقویت اقتصاد مستقل مبتنی بر تولید انبوه و باکیفیت و توزیع عدالت محور و مصرف به اندازه و بی اسراف و مناسبات مدیریتی خردمندانه (۳-۱۸)
		اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی از جمله درون‌زایی اقتصاد کشور، مولد شدن و دانش‌بنیان شدن آن، مردمی کردن اقتصاد و تصدی‌گری نکردن دولت، برون‌گرایی با استفاده از ظرفیت‌های موجود (۳-۱۸)
		ممنوعیت تبعیض در توزیع منابع عمومی و میدان ندادن به ویژه خواری و مدارا با فریب‌گران اقتصادی (۴-۱۸)
		تپیدن دل‌های مسئولان برای رفع محرومیت‌ها و بیمناسکی آن‌ها از شکاف‌های عمیق طبقاتی (۴-۱۸)
		مبارزه با فساد، به ویژه در درون دستگاه‌های حکومتی با وجود حضور دائم دستگاهی کارآمد با نگاهی تیزبین و رفتاری قاطع در قوای سه‌گانه. (۴-۱۸)
		عدم مقبولیت غفلت از قشرهای نیازمند حمایت (۴-۱۸)
		پیشگیری از تشکیل نطفه‌ی فساد و مبارزه با رشد آن (۴-۱۸)
۵	زیستی و بدنی	استفاده از ظرفیت‌های طبیعی و انسانی (۱۵)
		دارا بودن رتبه‌ی اول جهان از نظر ظرفیت‌های استفاده‌نشده‌ی طبیعی و انسانی (۱۶)
۶	زیبایی‌شناختی و هنری	دارا بودن احساس و ادراک نسبت به پدیده‌ها و موقعیت‌های نو به نو (۵)
		قدرتمند بودن همراه با مهربانی و گذشت (۶)
		حراست از انقلاب با کارآموزدگی و پرانگیزه بودن (۷)
		اطمینان داشتن و امیدوار بودن (۱۲)
		داشتن امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده (۱۷)
		قدردانی از خود و خیز برداشتن به سوی آینده و حماسه‌آفرینی (۱۷)
بر حذر بودن از ناامیدی بی‌جا و ترس کاذب (۱۷)		

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که بیانیه‌ی گام دوم انقلاب؛ جامع، کامل و هدفمند است و تمام ابعاد تربیتی انسان را مورد توجه قرار داده است و در هر ساحت تربیتی اهداف خاصی را

دنبال می‌کند که حاکی از همه‌جانبه نگر بودن بیان‌کننده‌ی آن است.

نتایج حاصل از پژوهش حاضر، نشان می‌دهد که اهداف تربیتی ساحت اجتماعی-سیاسی بالاترین بسامد را به خود اختصاص داده‌اند. تبیین اهداف در این ساحت، وظایف و تعهدات افراد را در فعالیت‌های سیاسی-اجتماعی مشخص می‌کند و باعث نقش‌آفرینی توده‌های مردمی می‌شود و از عوامل مهم در حل و فصل معضلات و بحران‌ها در دفاع از کشور و حکومت در مقابل تهدیدات داخلی و خارجی است و در نهایت کسب اعتبار و موقعیت رفیع‌تری را برای جامعه ایران اسلامی در بین جوامع بین‌المللی دارد. به واسطه آثار و برکات ارزشمندی که اهداف این ساحت می‌توانند در توسعه و رشد جامعه اسلامی ایران داشته باشد، از دلایل مهم مقام معظم رهبری در تأکید بیشتر بر اهداف این ساحت هستند. یافته‌های تحقیق در این ساحت تربیتی با نتایج پژوهش ملکوت (۱۳۹۹)، محمدی پویا و ترکاشوند (۱۳۹۹) و محمودی و زعفرانی (۱۳۹۸) همخوانی دارد.

پس از اهداف ساحت تربیتی اجتماعی-سیاسی؛ ساحت تربیتی اعتقادی، عبادی و اخلاقی بیشترین بسامد را در بیانیه گام دوم انقلاب به خود اختصاص داده است و دلیل آن این است که اگر تمام شرایط نقش‌آفرینی افراد مهیا باشند و زیرساخت‌های مقابله با دشمنان و تهدیدات داخلی و خارجی فراهم باشند ولی اهداف ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی مورد غفلت واقع شود، نمی‌توان به هدف نهایی تربیت که همان رضوان الهی است، نائل آمد. یافته‌های تحقیق در این ساحت تربیتی با نتایج پژوهش محمدی پویا و ترکاشوند (۱۳۹۹)، خدابخشی و هفشجانی (۱۳۹۹) و آقا محمدی (۱۳۹۶)، همخوانی دارد.

بسامد اهداف ساحت اقتصادی و حرفه‌ای با ساحت علمی و فناوری قرابت بیشتری دارد که بیانگر ارتباط نزدیک این ساحت با یکدیگر است، چراکه پیرو تجهیز و تقویت زیرساخت‌های علمی و فناوری، شاهد رشد و توسعه‌ی اقتصادی و حرفه‌ای خواهیم بود. یافته‌های تحقیق در این ساحت تربیتی با نتایج پژوهش پور عباسی و همکاران (۱۳۹۸) همخوانی دارد.

کمترین بسامد اهداف تربیتی مربوط به ساحت‌های زیبایی‌شناختی و هنری و زیستی-بدنی است که بیانگر این مسئله مهم است که چنانچه در یک جامعه بشری دستورالعمل‌های جامع و کافی و همچنین زمینه‌های استقرار و پیاده‌سازی این دستورالعمل‌ها وجود داشته باشد، خودبه‌خود اهداف ساحت‌های هنری و زیبایی‌شناختی و زیستی-بدنی نیز محقق می‌گردند و زمینه‌های

نشاط، امیدبخشی و توجه به ظرفیت‌های انسانی توسعه می‌یابد. بیانیه‌ی گام دوم انقلاب سرشار از مباحثی است که کل ابعاد وجودی انسان را مورد خطاب قرار داده است. جا دارد است که محتوای سندی با چنین جامعیتی، در بطن فرآیند تعلیم و تربیت قرار گیرد و از رهنمودهای آن برای ثمربخش‌تر شدن اهداف آموزشی بهره برد. لذا توصیه می‌شود مسئولین و دست‌اندرکاران حوزه‌های تعلیم و تربیت و برنامه‌ریزی درسی، با اهتمام هر چه بیشتر به نتایج پژوهش‌های این‌چنینی استناد نموده و آن‌ها را در متن و بطن کتب درسی و برنامه‌های اجرایی، مدنظر قرار دهند و همچنین در جهت اشاعه و نهادینه شدن محتوای بیانیه، کارگاه‌های آموزشی جهت بهره‌برداری بیشتر اساتید، کارکنان، دانش‌جویان و دانش‌آموزان، برگزار شود.

منابع

منابع فارسی:

- ابراهیم‌زاده، عیسی (۱۳۹۲)، فلسفه تربیت، چاپ سیزدهم، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- اعرافی، علیرضا؛ بهشتی، محمد؛ فقیهی، علی‌نقی و ابو جعفری، مهدی (۱۳۹۶)، درآمدی بر تعلیم و تربیت اسلامی (۲) اهداف تربیت از دیدگاه اسلام، چاپ سیزدهم، تهران: سمت.
- امینی سابق، زین‌العابدین؛ ردایی، هادی و ساده، احسان (۱۳۹۸)، تبیین نظریه مسئولیت اجتماعی جوانان در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی با تأکید بر حکمرانی خوب، فصلنامه مدیریت کسب‌وکار، شماره ۴۳: ۱۳۳-۱۵۷.
- آقا محمدی، جواد (۱۳۹۶)، تربیت اسلامی در نظام تعلیم و تربیت: ضرورت تبیین مبانی، اهداف و شاخص‌ها، فصلنامه تربیت تبلیغی، سال هفتم، شماره ۱۷ و ۱۸: ۵-۲۷.
- باقری، خسرو (۱۳۹۳)، نگاهی دوباره به تربیت اسلامی، جلد اول، چاپ سی و سوم، تهران: انتشارات مدرسه.
- پور عباسی، عطاءالله؛ امامی رضوی، سید حسن؛ خیری، زهرا؛ نقوی الحسینی، سلماز سادات و لاریجانی، باقر (۱۳۹۸)، تبیین جایگاه بیانیه گام دوم انقلاب در اسناد سیاستی جمهوری اسلامی ایران و الگوی پیاده‌سازی مفاهیم آن در نظام آموزش عالی سلامت، فصلنامه طب و تزکیه، دوره بیست و هشتم، شماره ۳: ۱-۱۰.
- حسینی زاده، سید علی (۱۳۹۹)، غایت تربیت اسلامی از دیدگاه اسلامی، نشریه تربیت اسلامی، سال پانزدهم، شماره ۳۱: ۶۷-۸۷.
- خدابخشی هفشجانی، نسرین (۱۳۹۹)، تأثیر گام دوم انقلاب در حوزه معنویت و اخلاق بر کیفیت زندگی کاری کارکنان، فصلنامه مطالعات رهبری فرهنگی، سال دوم، شماره ۱، پیاپی ۲: ۴۸-۷۰.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، (۱۴۰۴ق)، المفردات فی غریب القرآن، بیروت: دارالعلم.
- سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، (۱۳۹۰)، تهران: شورای عالی انقلاب اسلامی.
- کهنوجی، مرضیه، (۱۳۹۶)، بررسی رابطه بین قاطعیت و همدلی اعضای هیأت علمی دارای پست‌های مدیریتی (مطالعه موردی: دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان)، نشریه مدیریت فردا، سال شانزدهم: ۱۴۷-۱۵۶.
- متوسلی، محمود (۱۳۹۲)، توسعه اقتصادی: مفاهیم، مبانی نظری، نهادگرایی و روش‌شناسی، چاپ ششم، تهران: سمت.

- محمدی پویا، فرامرز و ترکاشوند، سینا (۱۳۹۹)، تربیت زمینه‌ساز تمدن نوین اسلامی با تأکید بر اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، نشریه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، سال بیست و هشتم، شماره ۴۶: ۱۰۳-۱۲۴.
- محمدی پویا، فرامرز، (فرامرز بیچونند): صالحی، اکبر و مومی وند، فاطمه (۱۳۹۴)، تحلیل محتوای نهج‌البلاغه بر اساس ساحت‌های شش‌گانه‌ی تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، فصلنامه پژوهشنامه نهج‌البلاغه، سال سوم، شماره دهم: ۶۳-۸۱.
- محمودی، عباس و زعفرانی، هانی (۱۳۹۸)، شناخت کلیدواژه‌های امنیتی بیانیه گام دوم و تطبیق آن با واژگان معادل قرآنی و حدیثی، فصلنامه دانش‌ها و آموزه‌های قرآن و حدیث، سال دوم، شماره هفتم: ۸۹-۱۱۶.
- ملکوت، محمدجواد (۱۳۹۹)، جایگاه جامعه اسلامی در بیانیه گام دوم انقلاب و نقش ناجا در تحقق آن، نشریه دانش انتظامی استان خراسان جنوبی، سال نهم، شماره ۱، پیاپی ۳۲: ۸۶-۱۰۱.
- هاشمی، سید حسین (۱۳۸۸)، چیستی و اهداف تربیت، فصلنامه پژوهش‌های قرآنی، سال پانزدهم، شماره ۶۰-۵۹: ۳۰-۷۱.

تبيين الأهداف التربوية لبيان الخطوة الثانية للثورة

عليرضا المنظري التوكلي *

مرضية الكهنوجي **

الغرض من هذه الدراسة هو التبيين ودراسة الأهداف التربوية لبيان الخطوة الثانية من الثورة. كانت طريقة الدراسة الحاضرة توصيفية و تحليلية. وبهذه الطريقة ، أولاً ، تمّ التعرف و تحديد الأهداف الواردة في البيان ، ثم تم وضع كل هدف ، وفقاً للعلاقة ، في أحد مجالات التربية الستة ثم فحصها وتحليلها. نتائج الدراسة الحاضرة ، يظهر أن الأهداف التربوية للمجال الاجتماعي والسياسي لها وتيرة عالية جداً. إن تبيين الأهداف في هذا المجال يعزز التزام الأفراد بالأنشطة الاجتماعية والسياسية ويجعلهم يلعبون دوراً ويكتسبون في النهاية مزيداً من الاعتبار للمجتمع الإيراني الإسلامي بين مجتمعات العالم. إن أهداف مجال التربوي الاعتقادي و العبادي و الاخلاقي خصّت نفسها بالتردد الثاني وهذا يعني أنه إذا توفر كل شروط لعب الادوار ، لكن صارت أهداف المجالات العقائدية والتعبدية والأخلاقية معرضاً للقصور ، لا يمكن الوصول الى الهدف النهائي للتربية ، و هو الرضوان الإلهية. إن تردد أهداف مجال الاقتصادية والتخصصية أقرب إلى المجال العلمي والتكنولوجي ، الذي يدل على العلاقة القريبة بين هذه المجالات بعضها مع بعض ، لأنه بعد التجهيز وتقوية البنية الأساسية العلمية والتكنولوجية ، يزدهر المجال الاقتصادي والتخصصي. و يرتبط أقل التردد إلى مجالات معرفة الجمالية والفنية والبيولوجية للجسم ، وهذا يشير إلى هذه النكتة المهمة و هي أنه إذا كان هناك في مجتمع إنساني تعليمات شاملة وكافية لتقوية وتوسعة مجالات أخرى وكان هناك ارضيات للاستقرار وتنفيذ التعليمات ، تتوسع مجالات الفنية و معرفة الجمالية والبيولوجية الجسمية بنفسها وتتحقق ارضيات البهجة و اعطاء الرجاء والاهتمام بالقوة البشرية.

الكلمات الرئيسية: بيان الخطوة الثانية للثورة ، التربية ، أهداف التربية.

* أستاذ مساعد ، جامعة الحرة الإسلامية ، فرع الكرمان

** الكاتبة المسؤولة: أستاذ مساعد ، جامعة ولي العصر (عج) ، الرفسنجان.

Explaining the Educational Goals of the Second Phase of the Revolution Statement

Ali Reza Manzari Tavakoli *

Marzieh Kahnouji **

The purpose of this study is to explain and examine the educational goals of the second phase of the revolution statement. The research method was descriptive-analytical. First, the goals of the statement were identified, each of the goals, according to the subject, was included in one of the six main domains of education, and then they were examined and analyzed. Results showed that the educational goals of the socio-political domain have the largest frequency. The goals of this domain define the duties and obligations of individuals in socio-political activities and cause them to play a role and ultimately gain more prestige for Iran in the international communities. The educational goals of the religious and moral domain are in the second place meaning that if all the conditions are ready for the role-playing of individuals, but they are indifferent to the realization of the goals of the religious and moral domain, the ultimate goal of education, which is the divine gratification, cannot be achieved. The frequency of the goals of the economic and professional domain is very close to that of the scientific and technological domain, indicating the close relationship between these domains, because after equipping and strengthening scientific and technological infrastructure, we will observe economic and professional growth and development. Aesthetic and artistic, biological and physical domains have the least frequencies indicating that implementation of the comprehensive and sufficient instructions will pave the way for vitality, hope, and attention to human capacities in a society, and the goals of these two domains will be achieved automatically.

Keywords: *the Second Phase of the Revolution Statement, Education, Goals of Education.*

---

* Assistant Professor, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman, Iran.

** Assistant Professor, Vali Asr University, Rafsanjan, Kerman, Iran.